

Enrique Arranz-Freijo
 Fernando Olabarrieta
 Ainhoa Manzano
 Florencia Barreto
 Claudia P. Roncallo
 Maialen Sánchez
 Joana Rezagorri
 M. Dolores García

Avaluació i educació preventiva de famílies des de les claus de la parentalitat positiva

Recepció: juliol 2016 / Acceptació: novembre 2016

Resum

En aquest treball es presenten els resultats d'una experiència d'avaluació i educació preventiva duta a terme amb cinquanta famílies amb infants de dos anys d'edat. Les famílies són avaluades a través d'una entrevista en visita domiciliària, seguidament reben unes pautes de criança per a posar en pràctica en la seva vida diària. Els resultats aporten dades empíriques que avalen la pertinència de posar en marxa una estratègia d'avaluació i educació preventiva familiar en els àmbits educatiu, sanitari i de serveis socials.

Paraules clau

Avaluació, Prevenció, Educació, Context familiar

Evaluación y educación preventiva de familias desde las claves de la parentalidad positiva

En este trabajo se presentan los resultados de una experiencia de evaluación y educación preventiva llevada a cabo con cincuenta familias con niños/as de dos años de edad. Las familias son evaluadas a través de una entrevista en visita domiciliaria, seguidamente reciben unas pautas de crianza para poner en práctica en su vida diaria. Los resultados aportan datos empíricos que avalan la pertinencia de poner en marcha una estrategia de evaluación y educación preventiva familiar en los ámbitos educativo, sanitario y de servicios sociales.

Palabras clave

Evaluación, Prevención, Educación, Contexto familiar

Evaluation and Preventive Education of Families from the keys of Positive Parenting

This paper presents the results of an evaluation and preventive education exercise carried out with fifty families with two-year-old children. The families are evaluated by means of a home visit and interview, and then receive parenting guidelines which they are invited to put into practice in their daily lives. The results provide empirical data in support of the effectiveness of implementing a family-centred preventive education and evaluation strategy in the fields of education, health and social services.

Keywords

Evaluation, Prevention, Education, Family context

Com citar aquest article:

Arranz-Freijo, E.; Olabarrieta, F.; Manzano, A.; Barreto, F.; Roncallo, C.; Sánchez Murciano, M.; Rezagorri, J.; García, M. D. (2016). "Avaluació i educació preventiva de famílies des de les claus de la parentalitat positiva". *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 64, p.11-27

ISSN 2339-6954

- ▲ Al llarg dels últims anys s'ha produït un significatiu desplegament de la implementació de programes de parentalitat positiva; la *Recomanació 19* del Comitè de Ministres del Consell d'Europa als estats membres sobre polítiques de suport a l'exercici positiu de la parentalitat (2006) ha suposat un impuls significatiu per a la posada en marxa de diverses iniciatives dins d'aquest camp. Aquesta recomanació insta els estats membres a desenvolupar una sèrie de mesures d'apoderament familiar que facilitin la pràctica d'una criança de qualitat. Una referència científica central en el camp de la parentalitat positiva la constitueix el treball d'Asmussen (2012), en el qual es recullen les evidències sobre l'eficàcia de l'aplicació d'aquest tipus de programes i es mostra la seva rendibilitat social com a inversió política en prevenció primària, que estalvia costos econòmics a altres sistemes com el judicial, de salut mental, educatiu i d'altres. També es pot consultar el treball de Morrison, Pikhart, Ruiz i Goldblatt (2014), que presenta una revisió sistemàtica d'intervencions de capacitació parental dutes a terme a Europa.

L'enfocament de la parentalitat positiva és presentat com un abordatge nou del procés de criança

En l'àmbit nacional, el Ministeri espanyol de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat i la Federació Espanyola de Municipis i Províncies (FEMP) acaben de presentar un nou document que du per títol *Guía de buenas prácticas en parentalidad positiva* (Rodrigo *et al.* 2015) que ofereix unes directrius per a garantir la qualitat dels serveis i programes de parentalitat positiva en els àmbits educatiu, sanitari, judicial i de serveis socials. L'enfocament de la parentalitat positiva és presentat com un abordatge nou del procés de criança en el qual mares, pares o tutors de l'infant no només són vistos com a educadors i/o criadors dels seus fills, sinó com a persones que construeixen un context familiar que facilita un desenvolupament psicològic saludable de tots els membres d'una família.

En l'àmbit local, el Servei d'Infància i Família de l'Ajuntament de Vitòria-Gasteiz, a través de l'experiència pilot d'avaluació preventiva de contextos familiars, els resultats de la qual es presenten en aquest treball, realitza una aportació als compromisos adquirits en relació a les línies estratègiques del Pla Local d'Infància i Adolescència de l'Ajuntament de Vitòria-Gasteiz (2009), entre les quals s'esmenta la de potenciar i donar suport a les famílies en la criança.

Un cop exposats els fonaments legislatius que donen cobertura a les accions polítiques d'implementació de programes de parentalitat positiva, cal presentar el marc de referència teòric i metodològic de les *dimensions de la parentalitat*, que sintetitzen el perfil òptim de competències que mares i pares haurien de posseir i practicar per fomentar un desenvolupament psicològic saludable dels seus fills i filles; aquestes dimensions constitueixen una nova elaboració procedent dels fonaments teòrics exposats en els treballs d'Arranz i Oliva (2010) i de Velasco, Sánchez de Miguel, Egorza, Arranz, Arambarri, Fano i Ibarluzea (2014).

La primera dimensió és anomenada *Bon tracte*: el concepte de bon tracte, entès de forma molt més completa i complexa que la mera absència de mal tracte; es refereix a l'existència en el context familiar de condicions que condueixin a la cristal·lització de vincles d'afecció segur amb la mare, el pare i/o altres cuidadors, també a una adequada gestió de l'expressivitat i regulació emocional i, igualment, a l'existència de pràctiques parentals que potenciïn el desenvolupament de l'autonomia, l'autoestima i la resiliència (Anaut i Cyrulnik, 2014; Barudy i Dantagan, 2005; DeHart, Pelham, i Tenen, 2006).

La segona dimensió és la *Promoció del desenvolupament*: aquesta dimensió inclou el potencial d'estimulació del desenvolupament que es troba en un context familiar i es concreta en la presència a la llar de materials d'estimulació de l'aprenentatge, en la pràctica del joc en família (Milteer *et al.*, 2012), en la presència d'estimulació apropiada del desenvolupament cognitiu i lingüístic (Lugo-Gil i Tamis-Lemonda, 2008), també en la diversitat d'experiències que la família ofereix als infants i en la qualitat de l'entorn físic (Galende, Sánchez de Miguél i Arranz, 2011) en el qual conviu cada unitat familiar. Aquestes variables estan identificades com a potenciadores del desenvolupament en diversos estudis al llarg dels últims anys i la seva presència en el context familiar és avaluada a través de l'escala HOME (Caldwell i Bradley, 1984; Blair, Ravel i Berry, 2014).

La tercera dimensió és anomenada *Ecologia potenciadora de la parentalitat* i inclou el suport social de què disposa una família en les seves tasques de criança, que es concreta en factors com la implicació del pare (Horta *et al.* 2013), la qualitat de les relacions amb la família extensa (Jaeger, 2012) i la qualitat de les relacions entre la família i l'escola (Crosnoe, 2015). L'ecologia familiar està també constituïda per la tensió existent en el sistema familiar, que es manifesta a través dels nivells de conflicte i estrès que viuen les famílies, com a elements que faciliten o no la pràctica d'una parentalitat positiva (Bloomfield i Kendall, 2012; Hanington, Heron, Stein, i Ramchandani, 2012). Dins el suport social, també s'identifica la influència del capital social (McPherson, Kerr, McGee, Cheater i Morgan, 2013) que una família rep per a la pràctica de les seves tasques de criança i que es concreta en la disponibilitat de mesures polítiques de suport a la funció parental, com ara mesures de conciliació laboral, el suport econòmic i fiscal, la possibilitat de recórrer a programes específics de capacitació parental, etc.

La quarta dimensió, també qualificable com a dimensió transversal atès que afecta les tres anteriors, és l'*Estructura*, definida per Pourtois i Desmet (2006) com la necessitat més bàsica de l'ésser humà en el marc del paradigma de les dotze necessitats. Un context familiar estructurat proveeix als infants un entorn predictable que genera seguretat i que, fonamentalment, es concreta en l'existència de rutines d'interacció en tots els àmbits de la vida familiar des dels hàbits d'alimentació a la presència constant del joc o altres activitats d'interacció positives. A les rutines se li afegeixen els rituals asso-

ciats a les mateixes que inclouen un significat emocional i cultural que les enriqueix i les fa més potents i influents en el desenvolupament infantil. La transcendència evolutiva de les rutines i rituals queda reflectida en el treball d'Espagnola i Fiesse (2007). A la taula número 1 es presenta l'esquema de les dimensions de la parentalitat.

Dimensions de la parentalitat

Taula 1: Dimensions de la parentalitat (0-2 anys)

	Dimensions de la parentalitat	Indicadors secundaris	Factors
ESTRUCTURA	Bon tracte	Promoció del Víncle	Expressivitat emocional / Observació de la interacció amb l'infant / Implicació del pare o segona figura de criança / Qualitat de la cura substituïda / Potencial de Joc
		Promoció de la Resiliència	Establiment de Límits i Frustració Òptima / Potenciació de l'Autoestima i l'Autonomia
	Promoció del desenvolupament	Estimulació del Desenvolupament	Materials d'estimulació de l'aprenentatge / Potencial del Joc / Diversitat d'experiències / Estimulació del Desenvolupament Cognitiu / Estimulació del Desenvolupament Lingüístic / Diversitat d'experiències / Qualitat de l'Entorn físic
	Ecologia potenciadora de la parentalitat	Suport Social	Relacions amb la Família Extensa i Xarxa Social d'Amistats i Serveis / Estabilitat de les Relacions Infants i interès parental en les mateixes / Relacions amb l'Escola
Tensió del Sistema Familiar		Exposició al conflicte Familiar / Estrès Parental	

L'ESTRUCTURA és l'essència i la base de totes les dimensions i es concreta en un conjunt de rutines estables en tots els àmbits de la vida familiar.

L'objectiu fonamental d'aquest treball procedeix d'un acord de col·laboració entre el Servei d'Infància i Família, de l'Ajuntament de Vitòria-Gasteiz i el grup investigador i de transferència de coneixement *Haezi/Etxadi* de la Universitat del País Basc; aquest objectiu consisteix a desenvolupar una experiència pilot d'avaluació preventiva de contextos familiars amb famílies amb infants de 2 anys d'edat. Com a objectius específics es plantegen: 1. Comprovar el nivell de competències parentals de les famílies participants seguint el model de les dimensions de la parentalitat. 2. Valorar l'impacte que aquesta experiència tingui en la millora de competències parentals d'aquestes famílies.

Metodologia

Participants

Des del Servei d'Infància i Família es va realitzar una crida a la participació voluntària en l'experiència d'avaluació de contextos familiars a la qual van respondre un total de 50 famílies. L'estructura familiar d'aquestes 50 famílies participants és: 45 són d'estructura tradicional (90%) 2 nombroses (4%) 1 adoptiva (2%), 1 separada (2%) i 1 monoparental (2%).

Pel que fa al nivell d'estudis dels pares participants, 2 (4%) tenen estudis elementals, 5 (10.2%) batxillerat, 18 (336.8%) formació professional, 11 (22.5%) diplomatura universitària, 13 (26.5%) grau o llicenciatura universitària. De les 50 mares entrevistades, 3 (6%) tenen estudis elementals, uns altres 3 (6%) batxillerat, 12 (24%) formació professional, 14 (28%) diplomatura universitària, 17 (34%) grau o llicenciatura universitària i 1 (2%) doctorat.

Pel que fa al nivell socioeconòmic, 35 famílies (70%) van contestar de forma voluntària sobre el seu nivell econòmic; 12 famílies (24%) declaren uns ingressos mensuals d'entre 1.000 i 2.500 euros, 22 famílies (44%) d'entre 2500-5.000 euros i 1 (2%) més de 5.000 euros.

Les altres 15 famílies (30%) no han informat sobre els seus ingressos. Les dades referents al gènere, edat i ordre de naixement dels fills i filles de la famílies avaluades mostren que dels 53 menors participants, 35 són noies (64.16%) i 19 són nois (35.84%); la distribució per edats és d'1 subjecte (1.9%) entre 20 i 24 mesos; 9 (17%) entre 24 i 27 mesos; 19 (35.84%) entre 27 i 30 mesos; 9 (17%) entre 30 i 33 mesos; 9 (17%) entre 33 i 36 mesos i 5 (11.26%) entre 36 i 42 mesos. Dels 53 menors participants en l'experiència, són fills únics/es 21 (39.62%), primogènit/a 10 (18.86%), segon/a 15 (28.30%), tercer/a 1 (1.88%), bessons 4 (7.53%) i bessons/es 2 (3.77%).

Procediment

La institució contacta i informa les famílies participants, el requisit de les quals és que no siguin famílies identificades com a població de risc. L'avaluació es realitza al domicili familiar i s'hi recullen les consultes concretes de les famílies sobre els temes que més els preocupen relatius a la criança dels seus fills/es. Posteriorment, es realitza una entrevista de devolució amb cada família on se'ls informa dels factors protectors, de millora/reforç i d'atenció prioritària detectats en cada nucli familiar derivats de l'avaluació i es dona resposta a les seves consultes concretes.

En el termini de tres mesos, es realitza el seguiment per mitjà d'una entrevista presencial amb la família o mitjançant el correu electrònic i el telèfon per conèixer l'evolució de la posada en pràctica de les estratègies de millora. Paral·lelament, la família completa un qüestionari de valoració del procés de presa de dades i del servei rebut.

Instruments

Qüestionari sociodemogràfic: amb aquest qüestionari es recull la informació sobre estructura de la família, nivell educatiu i de ingressos.

Qüestionari de valoració del servei: les famílies responen al qüestionari tipus Lickert d'1 a 4, en el qual valoren la qualitat (7 preguntes), l'eficàcia (5 preguntes) i la satisfacció del servei rebut (3 preguntes).

Escala Haezi Etxadi (HES2): s'aplica en visita domiciliària a la família i recull informació a través de l'observació directa a la llar, a través d'una entrevista estructurada amb els cuidadors principals de l'infant i a través de qüestionaris per a la parella cuidadora i de qüestionaris individuals. L'escala compta amb un manual amb instruccions d'aplicació, processament i correcció, i presenta uns indicadors de fiabilitat adequats (Arranz, Olabarrieta, Manzano, Martín i Galende 2012, 2014; Velasco *et al.*, 2014).

Les variables a avaluar que s'inclouen en l'escala s'agrupen en tres subescales, amb un total de 110 ítems. Cada subescala inclou diferents factors que s'exposen a continuació.

SUBESCALA 1 (EDCL): Estimulació del Desenvolupament Cognitiu i Lingüístic. Factor 1.1: Materials d'Estimulació de l'Aprenentatge (MEA). Factor 1.2: Potencial de Joc (PJ). Factor 1.3: Estimulació del Desenvolupament Cognitiu (EDC). Factor 1.4: Estimulació del Desenvolupament Lingüístic (EDL).

SUBESCALA 2 (EDSE): Estimulació del Desenvolupament Socioemocional. Factor 2.1: Expressivitat Emocional (EE). Factor 2.2: Establiment de Límits i Frustració Òptima (ELFO). Factor 2.3: Potenciació de l'Autoestima i l'Autonomia (PAA). Factor 2.4: Observació de la Interacció amb el Nen/a (OIN).

SUBESCALA 3 (OEFCS) Organització de l'Entorn Físic i del Context Social. Factor 3.1: Qualitat de l'Entorn Físic (QEF). Factor 3.2: Implicació del Pare o segona figura de criança (IP). Factor 3.3: Qualitat de la Cura Substituta (CCS). Factor 3.4: Relacions amb la Família Extensa i xarxa social d'amistats i serveis (RFE). Factor 3.5: Estabilitat de les Relacions Socials Infants i interès parental en les mateixes (ERSI). Factor 3.6: Relacions amb l'Escola (RE). Factor 3.7: Diversitat d'Experiències (DE). Factor 3.8: Expo-

sició al conflicte familiar (ECF). Factor 3.9: Estrès Parental (EP).

A més dels resultats per subescales, l'instrument ofereix la possibilitat de ponderar els resultats per mitjà dels *indicadors secundaris*, que aglutinen aspectes fonamentals de la criança i el context familiar. S'obtenen 6 indicadors. Promoció del Víncle i Sensibilitat Parental (PV): inclou els factors *expressivitat emocional* (EE), *observació de la interacció amb l'infant* (OIN), *impliació del pare o segona figura de criança* (IP), *qualitat de la cura substituïda* (CCS) i *potencial de joc* (PJ).

- Promoció de la Resiliència (PR): inclou els factors *establiment de límits i frustració òptima* (ELFO) i *potenciació de l'autoestima i l'autonomia* (PAA).
- Estimulació del Desenvolupament (ED): inclou els factors *materials d'estimulació de l'aprenentatge* (MEA), *potencial de joc* (PJ), *estimulació del desenvolupament cognitiu* (EDC), *estimulació del desenvolupament lingüístic* o (EDL), *diversitat d'experiències* (DE) i *qualitat de l'entorn físic* (QEF).
- Suport Social (SS): inclou els factors: *relacions amb la família extensa i xarxa social d'amistats i serveis* (RFE), *estabilitat de les relacions socials de l'infant i interès parental en les mateixes* (ERSI) i *relacions amb l'escola* (RE).
- Tensió del Sistema Familiar (TSF): inclou els factors: *exposició al conflicte familiar* (ECF) i *estrès parental* (EP).
- Risc de l'Estructura del Sistema Familiar (RSF): és un indicador terciari que inclou la puntuació mitjana dels cinc indicadors anteriors.

Cada família obté una puntuació directa en cada un dels factors que completen cada subescala i que s'agrupen en els indicadors secundaris. El valor total de cada factor s'obté de la puntuació assignada a cada ítem 1 (valoració positiva del contingut de l'ítem) o 0 (valoració negativa), seguint els criteris exposats en el manual de l'instrument. Les puntuacions directes de cada factor, subescala, indicador i dimensió, es ponderen a una escala percentual per poder-les categoritzar i comparar entre elles.

Aplicant aquest procediment, les famílies queden incloses en els següents nivells de qualitat del context familiar: molt alta (80-100%), alta (60-79%), mitjana (39-59%) o baixa (0-39%). Quan la família avaluada obté en un factor una puntuació ponderada d'entre el 80 i 100%, aquest factor és qualificat com de *protecció* del sistema familiar i s'indica a la família que persisteixin en les pràctiques de criança avaluades positivament en el mateix. Si s'obté una puntuació d'entre 60 i 79%, es qualifica el factor com de *lleu millora* i s'indica a la família que ha de millorar les pràctiques de criança avaluades en aquest factor. Si s'obté una puntuació d'entre 39 i 59%, es qualifica el factor com de *reforç* i s'indica a la família que canviï les pautes de criança avaluades negativament en el factor. Si s'obté una puntuació d'entre 0 i 38%, es qualifica aquest factor com de *risc* i per tant s'ha de planificar una intervenció prioritària orientada a la instauració de pautes de criança positives.

L'instrument ofereix la possibilitat de ponderar els resultats per mitjà dels *indicadors secundaris*

Resultats

Resultats relatius a l'avaluació del context familiar a través del l'escala Haezi Etxadi (HES2)

Puntuacions del total de l'escala: la puntuació mitjana en la valoració total de l'escala, un cop invertits els valors corresponents als factors d'Exposició al conflicte (EC) i Estrès Parental (EP) és del 87.64%, que és qualificada com de qualitat molt alta. La distribució en els quatre nivells de qualitat del context familiar corresponents als factors, subescales, indicadors secundaris i dimensions de la parentalitat, es mostra en les taules 2, 3 i 4.

Taula 2: Percentatge de famílies classificades segons el nivell de qualitat del context familiar en les tres subescales i els seus corresponents factors

	Nivell de Qualitat			
	Molt Alta	Alta	Mitjana	Baixa
Subescala EDCL	74%	24%	2%	-
Materials d'Estimulació de l'Aprenentatge (MEA)	96%	4%	-	-
Potencial de Joc (PJ)	52%	26%	14%	8%
Estimulació del Desenvolupament Cognitiu (EDC)	86%	8 %	6%	-
Estimulació del Desenvolupament Lingüístic (EDL)	80%	16%	-	4%
Subescala EDSE	82%	16%	2%	-
Expressivitat Emocional (EE)	90%	6%	4%	-
Establiment de Límits i Frustració Òptima (ELFO)	78%	16%	2%	4%
Potenciació de l'Autoestima i l'Autonomia (PAA)	48 %	34%	8%	10%
Observació de la Interacció amb el Nen/a (OIN)	100%	-	-	-
Subescala OEFCS	94 %	6%	-	-
Qualitat de l'Entorn Físic (CEF)	100%	-	-	-
Implicació del Pare o segona figura de criança (IP)	84%	10%	6%	-
Qualitat de la Cura Substituta (CCS)	100%	-	-	-
Relacions amb la Família Extensa i xarxa social d'amistats i serveis (RFE)	94%	4%	2%	-
Estabilitat de les Relacions Socials Infantils i interès parental en les mateixes (ERSI)	58%	40%	-	2%
Relacions amb l'Escola (RE)	100%	-	-	-
Diversitat d'Experiències (DE)	96%	4%	-	-
Exposició al conflicte Familiar (ECF)	76%	12%	6%	6%
Estrès Parental (EP)	64%	18%	16%	2%
Total	84%	14%	2%	-

*Nota: EDCL = Estimulació del Desenvolupament Cognitiu i Lingüístic; EDSE = Estimulació del Desenvolupament Sòcio-Emocional; OEFCS = Organització de l'Entorn Físic i del Context Social.
N = 50*

Taula 3: Percentatge de famílies classificades segons el nivell de qualitat del context familiar en els Indicadors Secundaris i l'Indicador Terciari

	Nivell de Qualitat			
	Molt Alta	Alta	Mitjana	Baixa
Indicadors Secundaris				
PV Promoció del vincle i sensibilitat parental (EE, OIN, IP, CCS, PJ)	94 %	4%	2%	-
PR Promoció de la resiliència (ELFO, PAA)	54%	34%	8%	4%
ED Estimulació del desenvolupament (MEA, PJ, EDC, EDL, DE, CEF)	88%	12%	-	-
SS Suport social (RFE, ERSI, RE)	96%	4%	-	-
TS Tensió del sistema familiar (qualitat alta = baixa tensió) (ECF, EP)	74%	10%	12%	4%
Indicador Terciari				
RSF Risc de l'estructura del sistema familiar (qualitat alta = baix risc) (PA, PR, ED, AS, TS)	78%	20%	2%	-

Nota: EDCL = Estimulació del Desenvolupament Cognitiu i Lingüístic; EDSE = Estimulació del Desenvolupament Sòcio-Emocional; OEFCS = Organització de l'Entorn Físic i del Context Social.
N = 50

Taula 4: Puntuacions mitjanes de les Dimensions de la Parentalitat Positiva i els seus corresponents indicadors secundaris.

Dimensions de la parentalitat positiva	Indicadors secundaris
BT bon tracte 84.90%	Promoció del vincle 90.29%
	Promoció de la resiliència 79.52%
PD promoció del desenvolupament 88.99%	Estimulació del desenvolupament 88.99%
EP ecologia potenciadora de la parentalitat 87.20%	Suport social 92.39%
	Tensió del sistema familiar 17.98%
ES ESTRUCTURA 87.11%	

Resultats relatius a les demandes d'orientació de les famílies

Les famílies que han participat en aquest programa, han sol·licitat voluntàriament informació sobre temes de criança i educació necessaris per a la seva situació familiar específica. D'un total de 50 famílies, 27 (54%) han sol·licitat informació sobre temes d'educació i criança. Cada família ha consultat sobre una o diverses qüestions. En total s'han recollit i respost

43 consultes distribuïdes de la següent manera: Rabietes: 11, Gelosia: 8, Control d'esfínters: 6, Normes i límits: 5, Hàbits de son: 5, Adaptació al centre escolar: 1, Pors nocturnes: 1, Restrenyiment: 1, Criteri amb el xumet 1, Bibliografia i pàgines web d'interès: 1, Diversitat familiar: 1, Orientació per acudir a un especialista: 1, Cura substituïda: 1.

Resultats relatius a l'avaluació de l'experiència per part de les famílies

De les famílies que han participat en l'experiència, 40 han contestat l'enquesta de satisfacció. La valoració referent a la qualitat del servei arriba a una puntuació mitjana de 24.65 sobre una màxim possible de 28, puntuació que suposa una valoració positiva del 88.03%; la valoració referent a l'eficàcia arriba a una puntuació mitjana d'11.2 sobre un màxim possible de 20, puntuació que suposa una valoració positiva del 56%; la valoració referent a la satisfacció amb l'experiència arriba a una puntuació de 10.75 sobre un màxim possible de 12, puntuació que suposa una valoració positiva del 89.58%. La puntuació total mostra un valor mitjà de 46.6 sobre un màxim possible de 60, puntuació que suposa una valoració positiva del 77.67%.

Pel que fa als motius als quals les famílies atribueixen els canvis produïts en les rutines positives dels seus contextos familiars, es constata que la puntuació mitjana de les famílies que pensen que els canvis positius són deguts només al propi desenvolupament del menor és de 2.2, sobre un màxim possible de 4, puntuació que suposa una valoració del 55%; la puntuació mitjana de les famílies que pensen que els canvis han estat deguts únicament a la posada en pràctica de les orientacions ofertes a la família és d'1.6, sobre un màxim possible de 4, puntuació que suposa una valoració del 40% i, finalment, la puntuació mitjana de les famílies que pensen que els canvis han estat deguts tant al desenvolupament del menor com a les orientacions rebudes és de 2.55, sobre un màxim possible de 4, puntuació que suposa una valoració del 63.75%.

Discussió

En una primera valoració dels resultats obtinguts, cal esmentar que les famílies participants presenten un perfil sociodemogràfic de tall tradicional en la seva estructura i amb uns nivells de recursos i educatius elevats; pel fet que el 44% de les famílies que responen al qüestionari declaren un nivell d'ingressos entre els 2.500 i els 5.000 euros mensuals i els seus nivells educatius mostren percentatges elevats d'universitaris, diplomats, graduats i doctors, aconseguint aquest nivell el 49% dels pares i el 64% de les mares; les altres famílies acrediten nivells educatius superiors als estudis elementals, que són únicament el 4% dels pares i el 6% de les mares.

La situació exposada en el paràgraf anterior constitueix en un principi una ecologia favorable per a la pràctica de cria de qualitat. Un estatus socioeconòmic adequat es tradueix en recursos educatius i materials i en experiències estimuladores del desenvolupament cognitiu i socioemocional. Cal ressaltar també que el baix nombre de fills i filles de les famílies participants, amb un 40% de fills i filles únics/es i només un 4% de famílies nombroses, acaba dibuixant una situació en què els alts recursos educatius i econòmics són aprofitats per un baix nombre de menors en cada unitat familiar.

Dades d'investigació avalen l'impacte positiu que un alt estatus socioeconòmic familiar té en el desenvolupament infantil; un d'ells és el que mostra l'associació entre un alt nivell educatiu matern i el desenvolupament cognitiu infantil (Carneiro, Meghir i Parey, 2013). A més, l'estatus socioeconòmic constitueix una part important de l'anomenat *capital social* (McPherson, Kerr, McGee, Cheater i Morgan, 2013) que es va esmentar com a part constituent de la dimensió *Ecologia potenciadora de la parentalitat*, exposada en la introducció d'aquest treball. Igualment cal esmentar l'informe de l'INE (2011), relatiu a l'ocupació del temps per part de les famílies a Espanya, en què s'identifica una relació directament proporcional entre els alts nivells socioeconòmics i el nombre d'hores dedicades a la cura parental.

Pel que fa a les dades obtingudes en relació al primer objectiu d'aquest treball, de manera general es pot afirmar que les famílies participants mostren un alt nivell de qualitat del context familiar atès que el 88.02% de les mateixes se situen en el rang d'un context familiar de qualitat molt alta en la valoració global de l'escala. Aquesta dada és compatible amb l'ecologia favorable d'aquestes famílies i, també, amb el fet que se sotmeten voluntàriament a una avaluació, comportament que és coherent amb una auto-percepció positiva de les seves pròpies competències parentals.

En un recorregut general per tots els factors de les diferents subescales, es constata que les famílies obtenen puntuacions mitjanes òptimes, entre el 90 i el 100%, en els factors *Materials d'estimulació de l'aprenentatge* (MEA), *expressivitat emocional* (EE), *observació de la interacció amb l'infant* (OIN), *qualitat de l'entorn físic* (QEF), *implicació del pare o segona figura de cria (IP)*, *qualitat de la cura substituïda* (CCS), *relacions amb la família extensa i xarxa social d'amistats i serveis* (RFE), *relacions amb l'escola* (RE) i *diversitat d'experiències* (DE). Aquests resultats són qualificats com a factors de protecció identificats majoritàriament en els contextos familiars analitzats. Aquesta valoració positiva queda confirmada per les altes puntuacions obtingudes per aquesta mostra en els indicadors secundaris i en les dimensions de la parentalitat i, especialment, en la dimensió d'*estructura* que reflecteix l'existència majoritària de rutines positives d'interacció intrafamiliar, que proveeixen així contextos familiars altament estructurats i potenciadors del desenvolupament.

Se sotmeten voluntàriament a una avaluació, comportament que és coherent amb una auto-percepció positiva de les seves pròpies competències parentals

Com a contrapunt a aquesta situació positiva cal ressaltar aquells resultats que mostren les mancances d'algunes de les famílies participants. Iniciant l'anàlisi pels resultats obtinguts en les subescales de l'escala HES, es constata que la puntuació obtinguda en la subescala EDCL, estimulació del desenvolupament cognitiu i lingüístic (85.13%), és la menor de les tres subescales comparativament. Aquest fet es deu a la detecció de 13 famílies (26%) que reben la recomanació de *lleu millora*, 7 (14%) que reben la recomanació de *reforçar* i 4 (8%) que reben la recomanació d'*atenció prioritària* en el factor *potencial de joc*. A aquesta menor puntuació en la subescala EDCL també hi contribueix la detecció de 4 famílies (8%) que reben la recomanació de *lleu millora* i 3 (6%) que reben la recomanació de *reforçar* en el factor *estimulació del desenvolupament cognitiu* i, igualment hi contribueix, la detecció de 8 famílies (16%) que reben la recomanació de *lleu millora* i unes altres 2 (4%) que reben la recomanació d'*atenció prioritària* en el factor *estimulació del desenvolupament lingüístic*.

Pel que fa als resultats relatius a les puntuacions globals obtingudes per les famílies en la subescala EDSE, *estimulació del desenvolupament socioemocional*, 8 famílies (16%) reben la recomanació de *lleu millora* i 1 (2%) rep la recomanació de *reforçar*. En l'anàlisi dels factors, cal destacar la detecció de 3 famílies (6%) que reben la recomanació de *lleu millora* i 2 (4%) que reben la recomanació de *reforçar* en el factor *expressivitat emocional*. També es detecten 8 famílies (16%) que reben la recomanació de *lleu millora*, 1 (2%) que rep la recomanació de *reforçar* i 2 (4%) que reben la recomanació d'*atenció prioritària* en el factor *establiment de límits i frustració òptima*. Finalment, es detecten 17 famílies (34%) que reben la recomanació de *lleu millora*, 4 (8%) que reben la recomanació de *reforçar* i 5 (10%) que reben la recomanació d'*atenció prioritària* en el factor *potenciació de l'autoestima i l'autonomia*.

Els resultats globals referents a la subescala OEFCS, *organització de l'entorn físic i context social*, mostren únicament 3 famílies (6%) que reben la recomanació de *lleu millora*. Cal esmentar que es detecten 5 famílies (10%) que reben la recomanació de *lleu millora* i 3 (6%) que reben la recomanació de *reforçar* en el factor *implicació del pare o segona figura de criança*. Igualment, es detecten 20 famílies (40%) que reben la recomanació de *lleu millora*, i 1 (2%) que rep la recomanació de *reforçar* en el factor *estabilitat de les relacions socials infantils i interès parental en les mateixes*. Es detecten 6 famílies (12%) que reben la recomanació de *lleu millora*, 3 famílies (6%) que reben la recomanació de *reforçar* i unes altres 3 (6%) que reben la recomanació d'*atenció prioritària* en el factor *exposició al conflicte familiar*. Finalment, cal ressaltar que es detecten 9 famílies (18%) que reben la recomanació de *lleu millora*, 8 (16%) que reben la recomanació de *reforçar* i 1 (2%) que rep la recomanació d'*atenció prioritària* en el factor *estrès parental*.

La revisió dels resultats relatius als indicadors secundaris mostra com a resultats que criden l'atenció el 4% de famílies amb un nivell de qualitat baix en l'indicador PR, *promoció de la resiliència*, el 4% de famílies amb una baixa qualitat en l'indicador TS, *tensió del sistema familiar*, que indica un alt nivell de tensió i el 2% de famílies amb un nivell de qualitat mitjana en l'indicador terciari RSF, *risc del sistema familiar*, que indica l'existència desitjades familiars amb mancances en diversos dels factors analitzats. Utilitzant la referència de les dimensions de la parentalitat, s'observa que la dimensió en la qual s'observen més àrees de millora és la de *bon tracte*, a causa dels resultats obtinguts en l'indicador de *promoció de la resiliència*, seguida de la dimensió *d'ecologia potenciadora de la parentalitat*, a causa dels resultats obtinguts per algunes famílies en la valoració dels factors *exposició al conflicte parental* i *estrès parental* i, finalment, la dimensió *promoció del desenvolupament*, a causa dels resultats obtinguts per algunes famílies en els factors *potencial de joc* i *estimulació del desenvolupament lingüístic*.

A la vista dels resultats obtinguts es pot afirmar que l'instrument utilitzat ha estat capaç d'identificar àrees de millora en l'avaluació dels contextos familiars duta a terme. Aquest fet dona sentit a la seva utilització com a instrument de detecció i fonament de les orientacions individualitzades que s'han proveït a cada família. Si en famílies com les participants, amb una ecologia molt favorable a la pràctica d'una bona criança, s'han trobat mancances en aspectes com el potencial de joc, l'estimulació lingüística, l'establiment de límits o la potenciació de l'autoestima i l'autonomia, per citar-ne només algunes de les més significatives, cal pensar que aquestes mancances podrien aparèixer en major mesura en famílies amb un perfil sociodemogràfic menys favorable.

L'instrument utilitzat ha estat capaç d'identificar àrees de millora en l'avaluació dels contextos familiars

La projecció exposada en el paràgraf anterior es realitza amb la prudència deguda, atès que en aquest treball s'empren puntuacions no estandarditzades que, únicament, reflecteixen el nivell de compliment percentual d'una situació ideal, i, també, tenint en compte la no representativitat estadística de la mostra utilitzada. En qualsevol cas, l'avaluació realitzada és capaç d'identificar les fortaleses i necessitats de cada família, essent així compatible amb el *marc comú d'avaluació* present en la literatura científica relatiu a l'acció preventiva amb famílies (Institute of public care, 2012).

Cal esmentar també que la utilització d'un nou instrument estava exigida pel fet que estudis anteriors realitzats en la CAPV (Arranz, Oliva, Sánchez de Miguel, Olabarrieta i Richards, 2010) mostraven un baix poder discriminatiu de l'instrument d'avaluació de contextos familiars més reconegut i utilitzat en estudis similars, que és l'escala HOME (Caldwell i Bradley, 1984). L'instrument utilitzat inclou l'avaluació de factors emprats en l'esmentada escala i hi incorpora factors del context familiar procedents de resultats d'investigació obtinguts al llarg de les últimes dècades. D'altra banda, la seva estructura factorial ha quedat substancialment confirmada i les seves

proprietats psicomètriques han estat avalades en un estudi dut a terme a una població de 400 famílies amb un perfil sociodemogràfic molt similar al de les famílies participants en aquest estudi (Velasco *et al.* 2014).

La valoració dels resultats obtinguts en relació al segon objectiu d'aquest treball, consistent en l'estimació de l'impacte de l'experiència en la construcció de competències parentals per part de les famílies participants, és al principi positiu ja que les famílies manifesten una alta satisfacció amb la qualitat del servei rebut i, en menor mesura, hi atribueixen un efecte positiu a l'hora de construir rutines positives d'interacció intrafamiliar potenciadores del desenvolupament. És òbvia, per altra banda, la limitació que suposa que el propi autoinforme de les famílies sigui la referència fonamental del procés d'avaluació de l'impacte de l'experiència. Aquest assaig ha estat un primer pas cap a un procediment més rigorós, basat en la comparació entre grup control i grup experimental i en la utilització de la metodologia de *l'estratègia aleatoritzada de control*, recomanada en aquest camp (Asmussen, 2102).

Finalment, cal considerar que els resultats exposats avalen la pertinència d'una possible implementació d'un servei públic d'avaluació familiar preventiva, que pogués estar a disposició de les famílies i dels professionals que treballen amb elles en els àmbits educatiu, de la salut i dels serveis social.

Enrique Arranz-Freijo

Dept. de Processos Psicològics Bàsics i el seu Desenvolupament
Facultat de Psicologia UPV/EHU. Campus d'Ibaeta
Sant Sebastià
e.arranzfreijo@ehu.eus

Fernando Olabarrieta

Dept. de Processos Psicològics Bàsics i el seu Desenvolupament
Facultat de Psicologia UPV/EHU. Campus d'Ibaeta
Sant Sebastià
fernando.olabarrieta@ehu.eus

Ainhoa Manzano

Dra. en Psicologia
Sòcia fundadora d'ETXADI
Centre Universitari de Psicologia de la Família
Bilbao
ainhoa@etxadi.org

Florencia Barreto

Dept. de Processos Psicològics Bàsics i el seu Desenvolupament
Facultat de Psicologia UPV/EHU. Campus d'Ibaeta
Sant Sebastià
flor.barreto@ehu.eus

Claudia P. Roncallo
 Dept. de Processos Psicològics Bàsics i el seu Desenvolupament
 Facultat de Psicologia UPV/EHU. Campus d'Ibaeta
 Sant Sebastià
 croncallo001@ikasle.ehu.eus

Maialen Sánchez Murciano
 Llicenciada en Psicologia i Psicopedagogia
 ETXADI: Centre Universitari de Psicologia de la Família
 Bilbao
 etxadi@etxadi.org

Joana Rekaigorri
 Llicenciada en Psicologia
 ETXADI: Centre Universitari de Psicologia de la Família
 Bilbao
 etxadi@etxadi.org

M. Dolores García
 Cap del Servei d'Infància i Família
 Dept. de Polítiques Socials i Salut Pública
 Ajuntament de Vitoria-Gasteiz
 lgarcia@vitoria-gasteiz.org

Bibliografia

- Anaut, M.; Cyrulnik, B.** (2014). *Résilience. De la recherche à la pratique*. Odile Jacob.
- Arranz, E.; Olabarrieta, F.; Manzano, A.; Martín, J. L.;** Galende, N. (2014). Etxadi-Gangoiti scale: a proposal to evaluate the family contexts of two-year-old children. *Early Child Development and Care*, 184(6), 933-948.
- Arranz, E.; Oliva, A.; Sánchez de Miguel, M.; Olabarrieta, F.;** Richards, M. (2010). Quality of family context and cognitive development: a cross sectional and longitudinal study. *Journal of Family Studies*, 16, 130-142.
- Arranz, E.; Olabarrieta, F.; Manzano, A.; Martín, J. L.; Galende, N.** (2012). Escala *Etxadi-Gangoiti*: una propuesta para evaluar los contextos familiares de niños de 2 años de edad. *Revista de Educación*, 358, 218-237.
- Arranz, E.; Oliva, A.** (2010). *Desarrollo psicológico en las nuevas estructuras familiares*. Madrid: Pirámide.
- Asmussen, K.** (2012). *The evidence-based parenting practitioner's handbook*. Routledge.
- Arranz Freijo, E. B.; Olabarrieta Artetxe, F.; Manzano Fernández, A.; Martín Ayala, J. L.; Galende Pérez, N.** (2014). Etxadi-Gangoiti scale: a proposal to evaluate the family contexts of two-year-old children. *Early Child Development and Care*, 184(6), 933-948.

Ayuntamiento de Vitoria-Gasteiz (2009). *Plan local de infancia y adolescencia del Ayuntamiento de Vitoria-Gasteiz*. Colección tema municipales. Vitoria-Gasteiz: Ayuntamiento de Vitoria Gasteiz.

Barudy, J.; Dantagnan, M. (2005). *Los buenos tratos a la infancia*. Barcelona: Gedisa.

Blair, C.; Raver, C. C.; Berry, D. J. (2014). Two approaches to estimating the effect of parenting on the development of executive function in early childhood. *Developmental psychology*, 50(2), 554.

Bloomfield, L.; Kendall, S. (2012). Parenting self-efficacy, parenting stress and child behaviour before and after a parenting programme. *Primary health care research & development*, 13(04), 364-372.

Caldwell, B.; Bradley, R. (1984). *HOME observation for measurement of the environment*. Little Rock, AR.: Centre of Child Development and Education. University of Arkansas at Little Rock.

Carneiro, P.; Meghir, C.; Parey, M. (2013). Maternal education, home environments, and the development of children and adolescents. *Journal of the European Economic Association*, 11(s1), 123-160.

Crosnoe, R. (2015). Continuities and consistencies across home and school systems. In *Processes and Pathways of Family-School Partnerships Across Development* (pp. 61-80). Springer International Publishing.

DeHart, T.; Pelham, B. W.; Tennen, H. (2006). What lies beneath: Parenting style and implicit self-esteem. *Journal of experimental social psychology*, 42(1), 1-17.

Galende, N.; de Miguel, M. S.; Arranz, E. (2011). The Role of Physical Context, Verbal Skills, Non-parental Care, Social Support, and Type of Parental Discipline in the Development of ToM Capacity in Five-Year-Old Children. *Social Development*, 20(4), 845-861

Hanington, L.; Heron, J.; Stein, A.; Ramchandani, P. (2012). Parental depression and child outcomes—is marital conflict the missing link? *Child: care, health and development*, 38(4), 520-529.

Huerta, M. D. C.; Adema, W.; Baxter, J.; Han, W. J.; Lausten, M.; Lee, R.; Waldfogel, J. (2013). *Fathers' leave, fathers' involvement and child development: Are they related? Evidence from four OECD countries* (No. 140). OECD Publishing.

Institute for public care (2012). *Early intervention and prevention with children and families. Getting the most from team around family systems*. Oxford Brookes University: Oxford.

Institut nacional d'estadística-INE- (2011). Enquesta sobre l'ús del temps, recuperat de <http://www.ine.es/prensa/np669.pdf>.

Jæger, M. M. (2012). The extended family and children's educational success. *American Sociological Review*.

Lugo-Gil, J.; Tamis-LeMonda, C. S. (2008). Family resources and parenting quality: Links to children's cognitive development across the first 3 years. *Child development*, 79(4), 1065-1085.

McPherson, K.; Kerr, S.; McGee, E.; Cheater, F.; Morgan, A. (2013). *The role and impact of social capital on the health and wellbeing of children and adolescents: a systematic review*. Glasgow Centre for Population Health: Glasgow.

Milteer, R. M.; Ginsburg, K. R.; Mulligan, D. A.; Ameenuddin, N.; Brown, A.; Christakis, D. A.; Levine, A. E. (2012). The importance of play in promoting healthy child development and maintaining strong parent-child bond: focus on children in poverty. *Pediatrics*, 129(1), e204-e213.

Morrison, J.; Pikhart, H.; Ruiz, M.; Goldblatt, P. (2014). Systematic review of parenting interventions in European countries aiming to reduce social inequalities in children's health and development. *BMC public health*, 14(1), 1040.

Pourtois, J. P.; Desmet, H. (2006). *La educación postmoderna*. Madrid: Editorial Popular.

Recomanació Rec. 19 (2006). Comité de Ministros a los estados miembros del Consejo de Europa. Políticas de apoyo al ejercicio positivo de la parentalidad, recuperat de: <http://www.coe.int/t/dg3/youthfamily>

Rodrigo, M. J.; Amorós, P.; Arranz, E.; Hidalgo, M. V.; Maiquez, M. L.; Martín, J. C.; Martínez, R.; Ochaita, E. (2015). *Guía de buenas prácticas en parentalidad positiva, un recurso para apoyar la práctica profesional con familias*. Madrid: FEMP y Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad.

Spagnola, M.; Fiese, B. (2007). Family routines and rituals: a context for development in the lives of Young children. *Infant & Young Children*, 20, 4, 284-299.

Velasco, D.; Sánchez de Miguel, M.; Egurza, M.; Arranz, E.; Aranbarri, A.; Fano, E.; Ibarluzea, J. (2014). Family context assessment in a public health study. *Gaceta Sanitaria*, 28(5), 356-362.

